

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และขอเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2524 และศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ตามองค์ประกอบต่าง ๆ คือ เพศ, ประเภทของโรงเรียน, การศึกษาของบิดา รายได้ของครอบครัว อาชีพของบิดา ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองให้มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับประชาธิปไตยที่ถูกต้องของนักเรียน

กลุ่มตัวอย่างประชากร

ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างโรงเรียนที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 12 แห่ง ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมสายสามัญในกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย โรงเรียนรัฐบาล 6 แห่ง โรงเรียนราษฎร์ 6 แห่ง โรงเรียนรัฐบาลนั้นเป็นโรงเรียนสหศึกษา 2 แห่ง, โรงเรียนสตรี 2 แห่ง และโรงเรียนชาย 2 แห่ง ส่วนโรงเรียนราษฎร์ เป็นโรงเรียนสหศึกษา 2 แห่ง, โรงเรียนสตรี 2 แห่ง และโรงเรียนชาย 2 แห่ง จำนวนนักเรียนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างประชากร มีนักเรียนโรงเรียนรัฐบาลจำนวน 270 คน และนักเรียนโรงเรียนราษฎร์จำนวน 270 คน รวม 540 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบเพื่อวัดมโนทัศน์ประชาธิปไตย ซึ่งเป็นแบบเลือกตอบ (Objective Multiple Choice) มีความเที่ยง (Reliability) เท่ากับ

0.85 และแบบสอบถามพฤติกรรมประชาธิปไตย เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)

วิธีดำเนินการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามโน้ตค้นและแบบสอบถามพฤติกรรมประชาธิปไตยให้นักเรียนทำ โดยใช้เวลา 60 นาที แบบสอบถามโน้ตค้นประชาธิปไตยประกอบด้วยข้อทดสอบจำนวน 50 ข้อ และแบบสอบถามพฤติกรรมประชาธิปไตยประกอบด้วยคำถามจำนวน 50 ข้อ แล้ววิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโน้ตค้นกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ของเพียร์สัน และทดสอบความมีนัยสำคัญ พร้อมทั้งเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ โดยจำแนกองค์ประกอบคือ ประเภทของโรงเรียน เพศ การศึกษาของบิดา รายได้ของครอบครัว และอาชีพของบิดา
2. เปรียบเทียบโน้ตค้นกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ระหว่างนักเรียนโรงเรียนรัฐบาลกับโรงเรียนราษฎร์ และนักเรียนหญิงกับนักเรียนชาย โดยหาค่ามัชฌิมเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่า Z (Z-test)
3. เปรียบเทียบโน้ตค้นกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยจำแนกตามองค์ประกอบ คือ การศึกษาของบิดา รายได้ของครอบครัว และอาชีพของบิดา ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe' test for all possible comparision)

ผลการวิจัย

1. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์รวมระหว่างคะแนนโน้ตค้นกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เท่ากับ 0.38 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่าคะแนนระหว่างโน้ตค้นกับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง

2. เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำแนกตามองค์ประกอบต่อไปนี้ คือ ประเภทของโรงเรียน เพศ การศึกษาของบิดา รายได้ของครอบครัว และอาชีพของบิดา ปรากฏว่า

2.1 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนโรงเรียนรัฐบาลกับโรงเรียนราษฎร์ มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง และไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05

2.2 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชายกับนักเรียนหญิงมีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง และไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05

2.3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่บิดามีการศึกษาต่างกัน มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง และไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05

2.4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่รายได้ของครอบครัวต่างกัน มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง และไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05

2.5 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่บิดามีอาชีพต่างกัน มีตั้งแต่ความสัมพันธ์กันน้อยถึงมีความสัมพันธ์กันมาก และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 จำนวน 4 คู่ คือ กลุ่มอาชีพเกษตรกรรมมีค่าความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์กับพฤติกรรมมากกว่ากลุ่มอาชีพกรรมกร พ่อค้า และข้าราชการพลเรือน กลุ่มอาชีพทหาร-ตำรวจ มีความสัมพันธ์มากกว่ากลุ่มอาชีพข้าราชการพลเรือน

3. เปรียบเทียบมโนทัศน์ประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเปรียบเทียบตามองค์ประกอบต่อไปนี้ ประเภทของโรงเรียน เพศ การศึกษาของบิดา รายได้ของครอบครัว และอาชีพของบิดา ปรากฏว่า

3.1 มโนทัศน์ประชาธิปไตยระหว่างนักเรียนโรงเรียนรัฐบาลกับโรงเรียนราษฎร์ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

3.2 มีโน้ตค้นประชากรปีโตยระหว่างนักเรียนหญิงกับนักเรียนชาย ไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05

3.3 มีโน้ตค้นประชากรปีโตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่บิดามีการศึกษาต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ในทุกระดับการศึกษา

3.4 มีโน้ตค้นประชากรปีโตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่ครอบครัวมีรายได้ต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ในทุกระดับรายได้ของครอบครัว

3.5 มีโน้ตค้นประชากรปีโตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่บิดามีอาชีพต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 จำนวน 9 คู่ คือ กลุ่มอาชีพนักบริหาร มีมีโน้ตค้นประชากรปีโตยสูงกว่ากลุ่มอาชีพทหาร-ตำรวจ, ลูกจ้าง, กรรมกร กลุ่มอาชีพพนักงานเมืองมีมีโน้ตค้นประชากรปีโตยสูงกว่ากลุ่มอาชีพทหาร-ตำรวจ, ค้าขาย, ลูกจ้าง, กรรมกรและเกษตรกรรม กลุ่มอาชีพข้าราชการพลเรือนมีมีโน้ตค้นประชากรปีโตยสูงกว่ากลุ่มอาชีพกรรมกร

4. เปรียบเทียบพฤติกรรมประชากรปีโตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยจำแนกตามองค์ประกอบต่อไปนี้ คือ ประเภทของโรงเรียน, เพศ, การศึกษาของบิดา รายได้ของครอบครัว และอาชีพของบิดาปรากฏว่า

4.1 พฤติกรรมประชากรปีโตย ระหว่างนักเรียนโรงเรียนราษฎร์กับโรงเรียนรัฐบาลมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

4.2 พฤติกรรมประชากรปีโตยระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิงมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

4.3 พฤติกรรมประชากรปีโตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่บิดามีการศึกษาต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 จำนวน 5 คู่ คือ นักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาจบปริญญาตรี-เอก มีพฤติกรรมประชากรปีโตยดีกว่านักเรียนที่บิดามีการศึกษาจบมัธยมศึกษา, ประถมศึกษา, และไม่มีการศึกษา นักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาจบอนุปริญญา มีพฤติกรรมประชากรปีโตยดีกว่านักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาจบประถมศึกษาและไม่มีการศึกษา

4.4 พฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่ครอบครัวมีรายได้ต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 จำนวน 2 คู่ คือนักเรียนที่ครอบครัวมีรายได้สูง มีพฤติกรรมประชาธิปไตยดีกว่านักเรียนที่ครอบครัวมีรายได้ปานกลาง และต่ำ

4.5 พฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีความีอาชีพต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 จำนวน 2 คู่ คือกลุ่มอาชีพนักการเมือง มีพฤติกรรมประชาธิปไตยดีกว่ากลุ่มอาชีพลูกจ้างชายของและกรรมการ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ กับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" ศึกษาถึงความสัมพันธ์และเปรียบเทียบตามองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้ :- ประเภทของโรงเรียน เพศ การศึกษาของบิดา รายได้ของครอบครัว และอาชีพของบิดา ข้อค้นพบนี้เป็นไปตามสมมุติฐานและไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน ซึ่งสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการวิจัยพบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพมหานคร มีมโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยสัมพันธ์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยในระดับปานกลาง คือ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ = 0.38 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ และตรงกับงานวิจัยของ วีรวรรณ พิบูลย์¹ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" พบว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมีกิจกรรมการปฏิบัติจริงของนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะการปฏิบัติตามกฎของโรงเรียน การเลือกตั้งใน

¹วีรวรรณ พิบูลย์ "ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกศึกษามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518) หน้า 62.

ในโรงเรียน การร่วมกิจกรรมนันทนาการ ส่วนในด้านความรู้ความเข้าใจประชาธิปไตย อยู่ในระดับปานกลาง ดูจากผลของการวิเคราะห์ข้อมูลจะพบว่าคะแนนเฉลี่ยมโนทัศน์รวม ของนักเรียนเท่ากับ 38.39 คิดเป็นร้อยละ 76 ส่วนคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมเท่ากับ 120.11 คิดเป็นร้อยละ 80 จะเห็นว่านักเรียนมีมโนทัศน์และพฤติกรรมประชาธิปไตย เป็นไปในทาง บวก คืออยู่ในระดับดีพอใช้ เมื่อผลการวิจัยเป็นดังนี้เห็นว่า เป็นสิ่งที่ดีที่จะช่วยสร้างบรรยากาศ ประชาธิปไตยในสังคมไทยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. ผลการวิจัยเปรียบเทียบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนมโนทัศน์ ประชาธิปไตยกับพฤติกรรมประชาธิปไตย จำแนกตามองค์ประกอบต่าง ๆ คือ ประเภท ของโรงเรียน เพศ การศึกษาของบิดา รายได้ของครอบครัวและอาชีพของบิดา

2.1 ผลการวิจัยพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนมโนทัศน์ กับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนโรงเรียนรัฐบาลกับโรงเรียนราษฎร์มีความสัมพันธ์ กันในระดับปานกลาง และไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 จากผลของการ วิเคราะห์ข้อมูลจะพบว่านักเรียนทั้งโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์มีลักษณะมโนทัศน์ และพฤติกรรมประชาธิปไตย เป็นไปในลักษณะตามกัน คือนักเรียนโรงเรียนรัฐบาลมีมโนทัศน์ และพฤติกรรมประชาธิปไตยสูงกว่าโรงเรียนราษฎร์เล็กน้อย และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ คือกว่าโรงเรียนราษฎร์ คือ ของโรงเรียนรัฐบาลมีค่า 0.43 และนักเรียนโรงเรียนราษฎร์ มีค่า 0.35 แต่เมื่อทดสอบค่า z -test แล้วไม่แตกต่างกัน ที่เป็นคั้งนี้น่าจะเป็นไปได้ว่า ในสภาพปัจจุบันนี้เพราะเด็กนักเรียนทั้งโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์มีขอบเขตจำกัด ในการแสดงบทบาทประชาธิปไตยคล้าย ๆ กัน เช่น ห้ามมีสถานนักเรียน ห้ามมีการเดิน- ขวานเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ทำให้มโนทัศน์ประชาธิปไตยกับพฤติกรรมประชาธิปไตยได้รับการ คอบสนองน้อย จึงมีผลให้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ไม่แตกต่างกัน

2.2 ผลการวิจัยพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์กับพฤติกรรม ประชาธิปไตยของนักเรียนหญิงกับนักเรียนชายมีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง และไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนหญิงกับนักเรียนชายใกล้เคียงกันมาก คือ 0.39 แสดงว่าทั้งนักเรียนหญิงและนักเรียนชายมีมโนทัศน์กับพฤติกรรมสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิจิต ประสมปลื้ม¹ ทำวิจัยเรื่อง "ความสำนึกทางการเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม" พบว่านักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพศหญิงและเพศชายมีทัศนคติทางการเมืองไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ลลิตธร กิจจาริการกุล² ทำวิจัยเรื่อง "ทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" พบว่านักเรียนหญิงและชายมีทัศนคติทางการเมืองไม่แตกต่างกัน เหตุที่เป็นคังนี้น่าจะเป็นไปได้ว่าในสภาพปัจจุบันนักเรียนในกรุงเทพมหานคร นักเรียนมีโอกาสได้รับความรู้จากสื่อสารมวลชนได้รวดเร็ว และสภาพแวดล้อมไม่แตกต่างกัน ทำให้มีความไม่แตกต่างกันได้ อีกประเด็นหนึ่งอาจเป็นเพราะในสังคมปัจจุบันประเทศไทยให้สิทธิหญิงและชายมีความเท่าเทียมกันในค่านกฎหมาย, การทำงานหรือการแสดงความคิดเห็น ทำให้นักเรียนเห็นตัวอย่างที่ดีจึงมีผลต่อมโนทัศน์และพฤติกรรมของนักเรียนได้

2.3 ผลจากการวิจัยพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนที่บิคามีระดับการศึกษาต่างกัน มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลางและไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้

¹ วิจิต ประสมปลื้ม "ความสำนึกทางการเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารศึกษาด้านจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518) หน้า 103.

² ลลิตธร กิจจาริการกุล "ทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารศึกษาด้านจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523) หน้า 129.

ถึงแม้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์จะไม่แตกต่างกันมากนัก แต่ที่น่าสงสัยมากคือ ในกรณีที่นักเรียนที่มีบิดาจบชั้นมัธยมศึกษาชั้นต้นมีค่าความสัมพันธ์ค่าที่สุด และนักเรียนที่มีบิดามีการศึกษาระดับปริญญาตรี-เอกมีความสัมพันธ์สูงที่สุด ในกรณีของนักเรียนที่บิดาจบมัธยมศึกษาชั้นต้น จากผลของการวิเคราะห์ข้อมูลเห็นว่ามีความแตกต่างอย่างเด่นชัดระหว่างคะแนนกลาง และคะแนนพฤติกรรมสูง และสูงกว่านักเรียนที่บิดาจบประถมศึกษาและไม่มีการศึกษาอีก เหตุที่เป็นคังนี้น่าจะเป็นไปได้ว่าจากผลที่พ่อแม่มีความรู้ปานกลางนั้นส่วนใหญ่จะมีอาชีพทำงานตามโรงงานและลูกจ้างบริษัท จึงมีเวลาเอาใจใส่บุตรน้อย แต่พฤติกรรมประชาธิปไตยนั้นบุตรมักจะได้พบเห็นจากบิดาเสมอในการเรียกร้องค่าจ้าง และขอสวัสดิการต่าง ๆ ทำให้นักเรียนได้ประสบการณ์ตรง ผลของข้อมูลจึงออกมาในรูปที่ว่านักเรียนมีคะแนนปานกลางแต่มีพฤติกรรมประชาธิปไตยสูง ก็อาจจะเป็นไปได้

2.4 ผลการวิจัยพบว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่ครอบครัวมีรายได้ต่างกัน ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของวรรณวิมล หนีพพานิช¹ ที่พบว่า รายได้ของบิดามารดาไม่มีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และตรงกันข้ามกับงานวิจัยของ เฟรด ไอ กรีนสไตน์ (Fred I Greenstein) ที่พบว่านักเรียนที่มีสภาพครอบครัวยากจนจะไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็นหรือร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จากผลของการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะมีคะแนนมโนทัศน์ดีมาก แต่มีค่าคะแนนพฤติกรรมดี ฉะนั้นค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนมโนทัศน์กับพฤติกรรมจึงมีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง และ

¹วรรณวิมล หนีพพานิช, "มโนทัศน์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517) หน้า 74.

²Fred I Greenstein, Children and Politics (New Haven: Yale University Press, 1965): 94-106.

นักเรียนที่มาจากรอบครัวยากจนจะมีคะแนนมโนทัศน์พอใช้ แต่มีค่าคะแนนพฤติกรรมดี ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของคะแนนมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยจึงมีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง เมื่อนำค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มาเปรียบเทียบกันจึงไม่แตกต่างกัน

2.5 ผลการวิจัยพบว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีคามีอาชีพต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 จำนวน 4 คู่ คือ กลุ่มอาชีพเกษตรกรมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงกว่ากลุ่มอาชีพกรรมกร, ค้าขาย และอาชีพข้าราชการ กลุ่มอาชีพทหาร-ตำรวจมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงกว่ากลุ่มอาชีพข้าราชการพลเรือน นอกนั้นไม่แตกต่างกัน

จากข้อมูลจะพบว่านักเรียนที่มีคามีอาชีพเกษตรกรมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยสูงที่สุด คือ 0.73 ซึ่งมากกว่าอาชีพอื่น ๆ แต่ถ้ามองถึงมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยจะมีค่าต่ำกว่าอาชีพอื่น ๆ โดยเฉพาะพฤติกรรมประชาธิปไตยจะต่ำสุด คือ ได้คะแนน 115 แต่มีความสัมพันธ์ใกล้เคียงกับมโนทัศน์ประชาธิปไตย จึงทำให้มีความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนทั้งสองสูงได้ เมื่อนำมาวิเคราะห์เป็นค่านมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยจัดอยู่ในระดับกลาง แต่เมื่อนำมาคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แล้วมีความสัมพันธ์กันสูงมาก ที่เป็นดังนี้ น่าจะกล่าวได้ว่า นักเรียนที่มีคามีอาชีพเกษตรกรต้องช่วยครอบครัวในการทำงาน จึงเป็นประการหนึ่งที่ทำให้มีเวลาศึกษาหาความรู้น้อย และโอกาสพบปะสังคมน้อย พร้อมทั้งบิดามักจะมีชีวิตแบบเรียบง่าย ๆ ไม่ค่อยจะมีปัญหาเกี่ยวกับสังคม เช่น การเงินขบวณ, การประท้วงหยุดงานเหมือนกรรมกร จึงทำให้พฤติกรรมของบุตรออกมาในด้านเรียบร้อย และอีกประเด็นหนึ่งคืออาจทำให้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูง เพราะจำนวนประชากรมีน้อยเพียง 18 คน ส่วนในกลุ่มอาชีพข้าราชการพลเรือนกับกลุ่มอาชีพทหาร-ตำรวจนั้น ในกลุ่มอาชีพทหาร-ตำรวจมีมโนทัศน์กับพฤติกรรมสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง แต่มีค่าของคะแนนมโนทัศน์และพฤติกรรมต่ำกว่าอาชีพข้าราชการพลเรือน คือ นักเรียนที่มีคามีอาชีพเป็นข้าราชการพลเรือนนั้นมีพฤติกรรมประชาธิปไตยสูง แต่มีความรู้ปานกลาง

จึงทำให้ค่าสัมประสิทธิ์มีความสัมพันธ์กันน้อย ส่วนนักเรียนที่มีค่าเฉลี่ยพินัยกรรมในกลุ่มที่ 7 คือ ทหาร ตำรวจ นั้นมีมโนทัศน์ดี แต่พฤติกรรมประชาธิปไตยต่ำกว่ากลุ่มข้าราชการพลเรือน เหตุที่บุตรทหาร ตำรวจ มีพฤติกรรมประชาธิปไตยไม่ดีนักนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าเพราะนักเรียนในกลุ่มที่มีค่าเป็นทหาร ตำรวจ คิดว่าบิดาของตนเป็นผู้รักษากฎหมาย หรือมีหน้าที่ป้องกันประเทศ และมีหน้าที่ดูแลประชาชน พร้อมกับมีอิทธิพลต่อความประพฤติปฏิบัติของประชาชนด้วย จึงอาจมีผลต่อจิตใจและการกระทำของบุตร ทำให้นักเรียนที่มีบิดาเป็นทหาร- ตำรวจมีพฤติกรรมไม่เป็นประชาธิปไตยที่ดีเท่าที่ควร

3. เปรียบเทียบมโนทัศน์ประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นตามองค์ประกอบต่อไปนี้ คือ ประเภทของโรงเรียน เพศ การศึกษาของบิดา รายได้ของครอบครัว และอาชีพของบิดา ดังต่อไปนี้

3.1 ผลการวิจัยพบว่ามโนทัศน์ประชาธิปไตยระหว่างนักเรียนโรงเรียนรัฐบาลกับนักเรียนโรงเรียนราษฎร์ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐาน ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่านักเรียนโรงเรียนรัฐบาลมีค่าเฉลี่ยมโนทัศน์เท่ากับ 39.00 นักเรียนโรงเรียนราษฎร์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 37.77 ซึ่งมีมโนทัศน์ของนักเรียนโรงเรียนรัฐบาลดีกว่าโรงเรียนราษฎร์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประวิทย์ อรรถวิเวก¹ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "มโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในกรุงเทพมหานคร" ซึ่งพบว่านักเรียนโรงเรียนรัฐบาลมีมโนทัศน์ประชาธิปไตยสูงกว่าโรงเรียนราษฎร์และตรงข้ามกับงานวิจัยของวีรารณ พิบูลย์² ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความรู้ความ

¹ประวิทย์ อรรถวิเวก "มโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518) หน้า 56.

²วีรารณ พิบูลย์ "ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518)

เข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" ผลปรากฏว่า นักเรียนโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ มีความรู้ความเข้าใจไม่แตกต่างกัน

จากผลการวิจัยนักเรียนโรงเรียนรัฐบาล มีมโนทัศน์ดีกว่านักเรียนโรงเรียนราษฎร์ น่าจะเป็นไปได้อาจ เพราะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรใหม่ของชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในปี พ.ศ. 2521 จะพบว่าถึงแม้โรงเรียนรัฐบาลกับโรงเรียนราษฎร์จะใช้หลักสูตรเดียวกัน แบบเรียนอย่างเดียวกันหรือคล้ายกัน แต่โครงสร้างของการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรใหม่นี้ทางโรงเรียนจะต้องมีความพร้อมในด้านบุคลากร อุปกรณ์การเรียนการสอน ห้องเรียน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การเปิดวิชาเลือกเสรีให้นักเรียนเลือกเรียน ตามความถนัดได้ จากประเด็นนี้จะพบว่าโรงเรียนรัฐบาลคงจะจัดได้ถึงแม้จะไม่สมบูรณ์นัก แต่โรงเรียนราษฎร์มีปัญหาที่ไม่สามารถจัดได้เหมือนโรงเรียนรัฐบาล เพราะขาดแคลนงบประมาณ, บุคลากร สถานที่ จนปัจจุบันนี้โรงเรียนราษฎร์บางแห่งต้องปิดตัวเองหรือเลิกกิจการไป ซึ่งจากผลประการนี้สามารถชี้ให้เห็นถึงความได้เปรียบเชิงวิชาการที่นักเรียนโรงเรียนรัฐบาลดีกว่านักเรียนโรงเรียนราษฎร์ หรืออีกประเด็นหนึ่งจากการสอบคัดเลือกนักเรียนเข้าศึกษาในสถานศึกษา โดยเฉลี่ยโรงเรียนรัฐบาลสามารถคัดเลือกเด็กที่เข้าศึกษาได้ดีกว่าโรงเรียนราษฎร์ อาจจะทำให้ความสามารถเชิงวิชาการต่างกันได้

3.2 ผลจากการวิจัยพบว่า มโนทัศน์ประชาธิปไตยระหว่างนักเรียนหญิงและนักเรียนชายไม่แตกต่างกัน ที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของสถิต จิตตะนาคี¹ เรื่องความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งปรากฏว่านักเรียนชายและนักเรียน

¹สถิต จิตตะนาคี "ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดอุบลราชธานี" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา 2518) หน้า 52.

หญิงมีความรู้ความเข้าใจในระบบประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วีรวรรณ พิบูลย์¹ เรื่อง "ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งปรากฏว่านักเรียนหญิงและนักเรียนชาย มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เอลเลน จอย ชมิ้งค์ (Ellen Joy Schmink)² ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาศักดิ์ศานติศึกษาด้านการศึกษาประชากรของนักเรียนในเขตชนบท" ได้ทำการศึกษากับนักเรียนระดับเกรด 9 - เกรด 12 โดยศึกษาทางด้านความคิดรวบยอดเกี่ยวกับประชาธิปไตย ซึ่งผลปรากฏว่านักเรียนชายและหญิงมีทัศนคติไม่แตกต่างกัน จากผลการวิจัยแสดงว่าเพศไม่มีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบประชาธิปไตย ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่านักเรียนในกลุ่มตัวอย่างประชากรมีระดับการศึกษาอย่างเดียวกัน คือกำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนมัธยมกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และอยู่ในกรุงเทพมหานครเหมือนกัน ขอมจะได้รับความรู้ใกล้เคียงกัน และวัยของนักเรียนใกล้เคียงกัน อีกทั้งได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ใกล้เคียงกัน และอีกประเด็นหนึ่งคือทางด้านการศึกษาและสื่อมวลชนต่าง ๆ ซึ่งนักเรียนในกรุงเทพมหานครได้รับเท่าเทียมกัน และมีแพร่หลายจนหาแหล่งความรู้ได้ง่าย และพบเห็นสะดวกจึงมีผลใหม่โน้ตสันประชาธิปไตยของนักเรียนหญิงและชายไม่แตกต่างกันได้

¹วีรวรรณ พิบูลย์ "ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518) หน้า 69

² Ellen Joy Schmink, "A Study of Attitude Towards Citizenship as Reported by Suburbom High School Students," Dissertation Abstracts International Vol,35, No 4 (October, 1973) P.1499-A.

3.3 ผลการวิจัยพบว่า โน้ตค้นเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีความมีการศึกษากัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ จากผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่บิดาไม่ได้รับการศึกษาจะมีคะแนนโน้ตค้นค่าที่สุดคือ ค่าเฉลี่ย 27.9 และนักเรียนที่บิดาจบปริญญาตรีถึง เอก จะมีโน้ตค้นประชาธิปไตยสูงที่สุดคือ 43.8 จากผลการวิจัยสอดคล้องกับของ สมจิต วัฒนดั่ง¹ ได้ทำวิจัยเรื่อง "ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3" ผลปรากฏว่านักเรียนที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจสูงกว่กลุ่มอื่น ๆ นั้นส่วนใหญ่บิดาสำเร็จการศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาเป็นต้นไป และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประวิทย์ อรรถวิเวก² ซึ่งปรากฏผลการวิจัยว่า มโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความสัมพันธ์กับอาชีพของบิดา คือนักเรียนที่มีโน้ตค้นสูง มักมีบิดาที่มีการศึกษาสูง และนักเรียนที่มีโน้ตค้นต่ำจะมีบิดาที่มีการศึกษาค่ำด้วย และเหมือนกับงานวิจัยของรัตนารณ มหาศรานนท์³ ทำการวิจัยเรื่อง "มโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักศึกษาประกาศนียบัตรชั้นสูงในกรุงเทพมหานคร พบว่า นักศึกษาที่บิดาจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จะมีโน้ตค้นสูงกว่ นักศึกษาที่บิดาจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

จากผลการวิจัยสามารถอธิบายได้ว่า การศึกษาของบิดานั้นมีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์ของนักเรียน ดังนั้นบิดาเป็นบุคคลสำคัญของครอบครัว เพราะบิดามีหน้าที่เป็นผู้นำเป็นแบบอย่าง และเป็นผู้มีบทบาทในการสร้างสิ่งแวดล้อม และบรรยากาศแบบประชาธิปไตย

สมจิต วัฒนดั่ง "ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกศึกษามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515) หน้า 56.

²ประวิทย์ อรรถวิเวก "มโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกศึกษามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515) หน้า 59.

³รัตนารณ มหาศรานนท์ "มโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักศึกษาประกาศนียบัตรชั้นสูง ในกรุงเทพฯ" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2520) หน้า 71.

ในครอบครัวบิดาที่มีการศึกษาคือยอมรับวิธีการปฏิบัติตามวิถีทางประชาธิปไตยที่ดีและถูกต้อง ในทางตรงกันข้าม ถ้าบิดามีการศึกษาต่ำโดยทั่วไปมักจะสร้างบรรยากาศที่เป็นเผด็จการภายในครอบครัว ทั้งที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เสนอรายงานการวิจัยเรื่อง "ลักษณะบางประการของสถาบันสังคมไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย" พบว่าในครอบครัว บิดาเป็นหัวหน้าครอบครัวยังมีอิทธิพลอยู่มาก ในเรื่องการแก้ปัญหา การตัดสินใจขาดปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัว¹ ฉะนั้นจากเหตุผลต่าง ๆ จึงอาจเป็นเครื่องชี้ได้ว่า การศึกษาของบิดามีส่วนสัมพันธ์กับมโนทัศน์ประชาธิปไตยของนักเรียนได้ผลจึงออกมาดังการวิจัย

3.4 ผลการวิจัยพบวามโนทัศน์ประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่ครอบครัวมีรายได้ต่างกัน มีความแตกต่างกัน เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ จากผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้สูงจะมีมโนทัศน์ประชาธิปไตยสูงกว่่านักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ คือนักเรียนจากครอบครัวที่มีรายได้สูงมีมโนทัศน์ เท่ากับ 41.1 และจากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำมีมโนทัศน์ 33.6 ผลวิจัยนี้สอดคล้องกับของ รัตนภรณ์ มหาศรานนท์² ได้ทำการวิจัยเรื่อง "มโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักศึกษาประกาศนียบัตรชั้นสูงในกรุงเทพมหานคร" ผลการวิจัยพบว่ารายได้ของครอบครัวของนักศึกษามีผลต่อมโนทัศน์ประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญ คือนักศึกษาที่ครอบครัวมีรายได้ตั้งแต่ 3001 บาท ขึ้นไป มีมโนทัศน์สูงกว่่านักเรียนที่ครอบครัวมีรายได้ 1000 บาท 1500 บาท และ 2000 บาท แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Carol Cate Webster³ ได้ทำการศึกษา

¹ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ลักษณะบางประการของสถาบันสังคมไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย, รายงานการวิจัย (กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2515) หน้า 53

² รัตนภรณ์ มหาศรานนท์ "มโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนประกาศนียบัตรชั้นสูงในกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519) หน้า 67.

³ Carol Cate Webster, "Political Socialization in India," Dissertations Abstracts International. 35 (July, 1974): 548-A.

การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนในอินเดีย ปรากฏผลการวิจัยว่า นักเรียนกลุ่มที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมชั้นกลางและสูงมีประสิทธิภาพทางการเมืองต่ำกว่ากลุ่มที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจต่ำและไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประวิทย์ อรรถวิเวก¹ ใ้ทำการวิจัย ปรากฏผลความโน้มน้าวประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับรายได้ของครอบครัว

ผลการวิจัยนี้ชี้แนวโน้มน้าวฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวมีผลต่อมโนทัศน์ประชาธิปไตยของนักเรียน เหตุที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี อาจจะมีโอกาสในการศึกษาหาความรู้ และเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ได้ดีกว่านักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน เพราะถึงแม้บิดามารดา ของนักเรียนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะมีเวลาให้การเอาใจใส่การเรียนของลูกน้อย แต่ก็สามารถจ้างอาจารย์มาสอนพิเศษให้ความรู้เพิ่มเติมได้ หรือการให้ออกาสลูก ๆ ได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ ใดมาก แต่ในทางกลับกัน นักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ เมื่อทางโรงเรียนให้รวมกิจกรรมใด ๆ ก็ไม่สามารถทำได้ และต้องรีบกลับบ้านช่วยพ่อแม่ทำงาน ทำให้เวลาในการศึกษาเล่าเรียนมีน้อยลง และจากข้อมูลยังพบอีกด้วยว่า ครอบครัวที่มีรายได้ต่ำกว่า 2000 บาท ส่วนใหญ่ บิดามารดาจะมีการศึกษาต่ำด้วย ยิ่งทำให้มีผลในการให้การอบรมและเป็นที่ยปรึกษาแก่ลูกน้อยลงไปด้วย

3.5 ผลการวิจัยปรากฏว่า มโนทัศน์ประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่บิดามีอาชีพต่างกัน มีมโนทัศน์แตกต่างกัน เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ จากผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่บิดามีอาชีพเป็นผู้บริหารหรืออาจารย์มหาวิทยาลัย จะมีมโนทัศน์ดีกว่านักเรียนที่บิดามีอาชีพเป็น ทหาร, ตำรวจ, ค้าขายหาบเร่, คนงานก่อสร้าง, และนักเรียน

¹ ประวิทย์ อรรถวิเวก, "มโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518) หน้า 60.

ที่บิดามีอาชีพเป็นนักการเมือง นักกฎหมาย จะมีมีโน้ตชั่นสูงกว่านักเรียนที่บิดามีอาชีพเป็นทหาร, ตำรวจ เกษตรกรรม, คณงานก่อสร้าง, ค้าขายหาบเร่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัตนาภรณ์ มหาศรานนท์¹ ได้ทำการวิจัยพบว่านักศึกษาที่บิดามีอาชีพต่างกันจะมีมีโน้ตชั่นต่างกัน และใกล้เคียงกับงานวิจัยของ Toby Barbara Cedar² ได้ทำการวิจัยและพบว่า อาชีพของครอบครัวมีความสัมพันธ์อย่างต่ำกับทัศนคติทางการเมืองของเยาวชน และ ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณวิมล ทิมพานิช ที่พบว่า มีโน้ตชั่นประชาธิปไตยของนักเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับอาชีพของบิดา

อาจจะกล่าวได้ว่า การที่นักเรียนมีบิดามีอาชีพเป็นนักปกครอง นักการเมือง นักหนังสือพิมพ์ มีมีโน้ตชั่นสูงสุดเพราะอาจจะเป็นไปได้ ที่บิดาของนักเรียนกลุ่มนี้ ได้นำวิชาที่เรียนมาใช้ในการดูแลและปกครองลูก ๆ หรืออาจจะเป็นเพราะกิจกรรมบางอย่างของบิดาได้เป็นเครื่องกระตุ้นให้เด็กได้รับความรู้ ทางด้านประชาธิปไตยมากกว่ากลุ่มอื่น ส่วนกลุ่มอาชีพผู้บริหารหรืออาจารย์มหาวิทยาลัย นั้น นักเรียนมีมีโน้ตชั่นประชาธิปไตยสูงเป็นอันดับ 2 เพราะอาจจะเป็นไปได้ที่ผู้บริหารมีความพร้อมในด้านเศรษฐกิจสามารถจ้างอาจารย์สอนพิเศษ หรือหาเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้เด็กได้รับความรู้และประสบการณ์ได้ ส่วนอาจารย์มหาวิทยาลัยนั้น เป็นผู้ให้ความรู้แก่นิสิต จึงนำประสบการณ์และการกระทำต่าง ๆ มาใช้กับบุตร ให้มีความเป็นประชาธิปไตยได้ ส่วนในกรณีนักเรียนที่บิดามีอาชีพเป็นทหาร, ตำรวจ มีมีโน้ตชั่นประชาธิปไตยไม่สูง เมื่อเทียบกับอาชีพอื่น ๆ ซึ่งในทางทฤษฎีนักเรียนที่บิดามีอาชีพเป็นทหาร, ตำรวจ น่าจะมีมีโน้ตชั่นดี แต่ในสภาพความเป็นจริงนั้น นักเรียนที่บิดามีอาชีพเป็นทหารหรือตำรวจมีมีโน้ตชั่นประชาธิปไตยปานกลาง อาจจะเห็นว่าเป็นเพราะเห็นว่าบิดาของตนมีอำนาจ และผู้มีกำลัง จึงทำให้นักเรียนคิดว่าตนมีอภิสิทธิ์ได้ หรืออีกประการหนึ่งจากราย

¹ รัตนาภรณ์ มหาศรานนท์ "มีโน้ตชั่นเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักศึกษาประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูงในกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519) หน้า 68.

² Toby Barbara Cedar, "Determining the Effects of Family Characteristics on the Political Opinions of Youth," Dissertations. Abstracts International, 33 (May 1973): 6410-A.

ละเอียดของข้อมูลพบว่า ในตัวอย่างประชากรนักเรียนที่บิดามีอาชีพเป็นตำรวจและทหารนั้น ส่วนใหญ่มียศต่ำกว่าสัญญาบัตร และจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ถึง 90% ทำให้มีความเข้าใจและเอาใจใส่ดูแลลูกน้อยมาก

4. เปรียบเทียบพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ตามองค์ประกอบต่อไปนี้ ประเภทของโรงเรียน, เพศ, การศึกษาของบิดา, รายได้ของครอบครัว และอาชีพของบิดา

4.1 ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมประชาธิปไตยระหว่างนักเรียนโรงเรียนรัฐบาลกับโรงเรียนราษฎร์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมุติฐานที่ 4 ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ วีรวรรณ พิบูลย์¹ ที่ทำการวิจัยเรื่อง "ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" ซึ่งปรากฏผลการวิจัยพบว่า นักเรียนโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ มีกาปฏิบัติจริงที่ระหว่างอยู่ในโรงเรียนไม่แตกต่างกัน และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของประวิทย์ อรรถวิเวก² ที่ปรากฏว่าความรู้ความเข้าใจไม่แตกต่างกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้วิจัยขออภิปราย ดังนี้

ในการวิจัยของ วีรวรรณ พิบูลย์ และประวิทย์ อรรถวิเวก ได้ทำการวิจัยในขณะที่นักเรียนโรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนราษฎร์ใช้หลักสูตรเก่าปี 2503 อยู่ แต่ในขณะที่ผู้วิจัยทดสอบนี้ โรงเรียนต่าง ๆ ที่ทำการวิจัยได้เปลี่ยนหลักสูตรจาก พ.ศ. 2503 เป็นหลักสูตรปี พ.ศ. 2521 และผลของหลักสูตรจะพบว่าในปี พ.ศ. 2503 นั้นเน้นด้านวิชาการ ความรู้

¹ วีรวรรณ พิบูลย์ "ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518) หน้า 63

² ประวิทย์ อรรถวิเวก "มโนทัศน์กับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518) หน้า 56.

ในเนื้อหาทำให้การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ไม่แตกต่างกันนั้น แต่ในสภาพปัจจุบันนี้ โรงเรียนราษฎร์บางแห่งต้องเลิกสมัครใจไป เพราะไม่สามารถจัดการศึกษาใหม่ได้ ที่ให้จัดวิชาเลือกเสรีมาก ๆ มีการจัดชุมนุม การจัดกิจกรรมต่าง ๆ แต่โรงเรียนรัฐบาลสามารถจัดได้ จึงมีผลทำให้ผลการวิจัยออกมาในรูปที่ว่า นักเรียนโรงเรียนรัฐบาลมีพฤติกรรมประชาธิปไตยสูงกว่านักเรียนโรงเรียนราษฎร์ และจากสภาพของโรงเรียนที่ผู้วิจัยพบเห็นนั้นโรงเรียนมีแนวโน้มความพร้อมมากกว่า

4.2 ผลการวิจัยพบว่านักเรียนชายและนักเรียนหญิงที่ศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นปีการศึกษา 2524 มีพฤติกรรมทางค่านิยมประชาธิปไตยแตกต่างกัน เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ โดยเฉลี่ยแล้วนักเรียนหญิงมีพฤติกรรมเป็นประชาธิปไตยดีกว่านักเรียนชาย จากผลคะแนนพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนหญิง เท่ากับ 120.04 คะแนน พฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชาย เท่ากับ 117.00 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อาคม จันทรสุนทร¹ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสำรวจสภาพความประพฤติของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนต่าง ๆ ในเขตการศึกษา 6" ซึ่งปรากฏผลว่าการประพฤติปฏิบัติที่เกี่ยวกับปัญหาในโรงเรียน เช่น การหนีเรียน, การแต่งกายผิดระเบียบ, การฮาในที่ประชุม การละเมิดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของโรงเรียน นักเรียนชายกระทำมากกว่านักเรียนหญิงและสอดคล้องกับการค้นคว้าของแมสซาลาส (Massialas)² ที่ว่า นักเรียนชายรับรู้เรื่องราวการปกครองในรูปตัวบุคคลมากกว่าสถาบัน และนักเรียนหญิงจะเคารพเชื่อฟังกฎหมาย และเชื่อว่ารัฐบาลจะตอบสนองคำเรียกร้องของประชาชนไ้มากกว่าชาย การที่ผลออกมาเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะในการทำแบบสอบถามนักเรียนหญิงมีความตั้งใจดีกว่านักเรียน

¹ อาคม จันทรสุนทร "การสำรวจสภาพความประพฤติของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนต่าง ๆ ในเขตการศึกษา 6" วารสารแนะแนว, ปีที่ 10 ฉบับที่ 44 (เม.ย.-พ.ค. 19) หน้า 31-42.

² Byron G. Massialas, "Citizenship and Political Socialization" Encyclopedia of Educational Research, Edited by Robert L. Ebel, (4th ed., 1969): 125-126.

ชาย จากการสังเกตนักเรียนหญิงจะพยายามทำแบบสอบถามจนหมดหรือเกือบหมดเวลา และตรงกันข้ามกับนักเรียนชายจะไม่ค่อยตั้งใจทำ อาจจะเป็นเพราะลักษณะนิสัยของสองเพศแตกต่างกัน ยิ่งถ้าทราบว่าไม่ได้เอาคะแนนนักเรียนชายจะไม่ค่อยสนใจ แต่อาจเป็นเพราะแบบสอบถาม ถึงการปฏิบัติจริง ๆ นักเรียนชายตอบตามความเป็นจริงก็เป็นได้ เพราะถ้าพูดถึงในแง่การปฏิบัติหรือพฤติกรรมแล้ว นักเรียนชายจะทำมากกว่า และในทำนองไม่ถูกต้อง ผลการวิจัยนี้ นักเรียนหญิงจึงสูงกว่าก็ได้

4.3 ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่บิดามีการศึกษาต่างกันมีความแตกต่างกัน เป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัย นั่นคือ นักเรียนที่บิดาจบการศึกษาสูงจะมีพฤติกรรมประชาธิปไตยสูง และนักเรียนที่บิดามีการศึกษาค่ำจะมีพฤติกรรมประชาธิปไตยต่ำ คงนั้นการอภิปรายจะสอดคล้องกับ ข้อ 3.3

4.4 ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่ครอบครัวมีรายได้ต่างกัน จะมีพฤติกรรมแตกต่างกัน เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ จากข้อมูลจะเห็นว่าคะแนนเฉลี่ยของรายได้ดังนี้ นักเรียนที่มาจากครอบครัวมีรายได้สูง รายได้ปานกลาง และรายได้ต่ำมีคะแนนเฉลี่ยดังนี้ 123.58, 119.54 และ 117.08 ผลการวิจัยสอดคล้องกับการวิจัยของ เฟรด ไอ กรีนสไตน์ (Fred I Greenstein)¹ พบว่า นักเรียนที่มีสภาพครอบครัวยากจนจะไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์การเมือง และจะไม่รวมกิจกรรมทางการเมือง เพราะเห็นว่าไม่มีประโยชน์แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Webster² ที่พบว่า นักเรียนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจต่ำจะมีประสิทธิภาพทางการเมืองดีกว่ากลุ่มที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจดีกว่า

¹ Fred I Greenstein, Children and Politics (New Haven: Yale University Press, 1965): 94-106.

² Carol Cate Webster, "Political Socialization India," Dissertations Abstracts International. 35 (July, 1974): 548-A.

จากผลการวิจัยสามารถกล่าวได้ว่า สถานภาพในปัจจุบันนี้เศรษฐกิจมีความสำคัญมากต่อการดำเนินชีวิตในสังคม ถ้าครอบครัวใดมีฐานะทางเศรษฐกิจดี ย่อมมี - เครื่องอำนวยความสะดวกได้มาก แต่นักเรียนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจยากจนคงจะไม่มี เวลาว่างนึกถึงความจำเป็นประชาธิปไตยอะไร นอกจากจะต้องทำงานเพื่อหารายได้มา ช่วยเหลือครอบครัว และโดยเฉพาะพ่อแม่ผู้ปกครองของนักเรียนก็เหมือนกัน ถ้ายากจน มีเวลาเอาใจใส่ทางบ้านน้อย บางครั้งกลับจากทำงานมาเหนื่อยอาจมีอารมณ์ฉุนเฉียว กับบุตรได้ ทำให้นักเรียนเห็นพฤติกรรมของพ่อแม่จึงมีผลต่อพฤติกรรมของบุตรได้

4.5 ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่บิดามีอาชีพต่างกัน มีความแตกต่างกัน จำนวน 2 คู่ นั่นคือ นักเรียนที่ บิดามีอาชีพทนายความ นักปกครอง นักการเมือง นักหนังสือพิมพ์ จะมีพฤติกรรมประชาธิปไตยสูงกว่ากลุ่มนักเรียนที่บิดามีอาชีพคนงานโรงงาน และกลุ่มลูกจ้างชายของ

จากผลการวิจัยเป็นดังนี้ สามารถพิจารณาได้หลายองค์ประกอบที่ทำให้ นักเรียนที่บิดามีอาชีพ เป็นนักปกครองมีพฤติกรรมสูงกว่านักเรียนที่บิดามีอาชีพคนงานและ ลูกจ้างชายของ คือประการที่ 1 การศึกษาของบิดานักเรียนที่เป็นนักปกครองสูงกว่า บิดาของนักเรียนที่เป็นคนงานและลูกจ้างชายของ ประการที่ 2 หน้าที่การงานของอาชีพ นักปกครองเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยมากกว่ากลุ่มอาชีพ กรรมกรและลูกจ้างชายของ ประการที่ 3 ฐานะทางเศรษฐกิจของกลุ่มอาชีพนักปกครอง มีแนวโน้มสูงกว่ากลุ่มกรรมกรและลูกจ้างชายของ จากเหตุผลทั้ง 3 ประการอาจมีส่วน ทำให้นักเรียนที่บิดามีอาชีพเป็นนักปกครอง มีพฤติกรรมประชาธิปไตยสูงกว่านักเรียนที่มี บิดามีอาชีพ เป็นกรรมกรและลูกจ้างชายของ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ)

ผู้บริหารการศึกษาย่อมมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตร โดยจะเป็นผู้ กำหนดเป้าหมายของหลักสูตรให้เป็นไปตามความต้องการของสังคม ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

1. การกำหนดหลักสูตรสังคมศึกษา โดยเฉพาะวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ควรจะเน้นในเรื่องการปฏิบัติจริงในสังคมให้มากกว่าเนื้อหาสาระที่เป็นนามธรรม ซึ่งเด็กเข้าใจยาก และในค่านี้อาหาระชาธิปไตยควรจะเพิ่มในเรื่องต่อไปนี้

- ประชาธิปไตยในชีวิตประจำวัน
- สิทธิและหน้าที่ของปวงชนชาวไทย

2. ในการคัดเลือกบรรจุครู ควรจะกระทำด้วยความพินิจพิจารณาให้โดยบุคคลที่เหมาะสม และตรงกับสาขาวิชาที่สอน โดยเฉพาะผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ควรจะได้ครูที่จบวิชาเอกสังคมศึกษา หรือการสอนสังคมศึกษา มิใช่รับผู้จบวิชาประวัติศาสตร์หรือภูมิศาสตร์ เพราะจะทำให้การสอนมีปัญหา

3. ควรจะให้การศึกษาอบรมเพิ่มเติมแก่ครูที่ทำการสอนมาเป็นเวลานาน โดยให้ปรับปรุงทั้งทางความรู้วิชาการ และวิธีสอนให้ทันสมัยอยู่เสมอ

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารโรงเรียน

1. ควรสร้างบรรยากาศในโรงเรียน ตลอดจนประสบการณ์ที่นักเรียนจะได้รับให้เป็นประชาธิปไตย เพื่อเป็นตัวอย่างให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ดีในสังคมประชาธิปไตย โดยผู้บริหารต้องมีจิตใจเป็นประชาธิปไตย และยินดีรับฟังความคิดเห็นของครูและนักเรียน ถ้าการปฏิบัติต่อครูต่อนักเรียนเป็นประชาธิปไตยแล้ว ทุกคนในโรงเรียนก็จะเข้าถึงคุณค่าของกระบวนการประชาธิปไตยที่ถูกต้อง ความรู้สึกนี้จะค่อย ๆ แทรกซึมเข้าไปในจิตใจของนักเรียนทีละเล็กละน้อย อันจะเป็นผลไปสู่ความเป็นนักประชาธิปไตยที่ดีในอนาคต

2. ผู้บริหารโรงเรียนควรตระหนักถึงการจำลองเวทีประชาธิปไตยให้นักเรียนทดลอง นั่นคือสถานักเรียน ถึงแม้ทางกระทรวงศึกษาธิการมีคำสั่งห้ามมีสถานักเรียนแต่เพื่อความเป็นอิสระทางวิชาการ ผู้บริหารควรจัดให้มีลักษณะคล้ายสถานักเรียน ให้นักเรียนได้รู้ถึงการเลือกตั้ง การใช้สิทธิ์ จะทำให้นักเรียนได้ประสบการณ์ตรง

ข้อเสนอแนะสำหรับครูสังคมศึกษา

ควรที่จะส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติตนเกี่ยวกับประชาธิปไตยได้ถูกต้องนั้นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งคือ "ครู" และโดยเฉพาะครูสอนสังคมศึกษา ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการถ่ายทอดค่านิยมความเป็นประชาธิปไตยแก่นักเรียน ฉะนั้นการจะให้นักเรียนมีมโนทัศน์และพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ดีนั้นครูจะต้องส่งเสริมเอากภาพของบุคคลตามหลักประชาธิปไตยด้วย จึงขอเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. เกี่ยวกับคุณลักษณะของตัวครู ครูในระบอบประชาธิปไตยไม่เพียงแต่จะเป็นผู้มีภาระหน้าที่ในการเตรียมเนื้อหาและวิธีสอนเท่านั้น ครูจะต้องมีคุณลักษณะที่เหมาะสมสามารถที่จะเป็นผู้นำของเด็กได้ เป็นผู้มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย
2. บรรยากาศของห้องเรียน ครูจะต้องจัดบรรยากาศของห้องเรียนที่ก่อให้เกิดความรู้สึกประชาธิปไตย ให้นักเรียนรู้สึกอบอุ่นเหมือนอยู่กับครอบครัว ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความไว้วางใจกัน กล่าวที่จะแสดงความคิดเห็น ชักถาม หรือโต้แย้งให้นักเรียนมีอิสระที่จะอยู่ร่วมกัน
3. ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน ครูจะเป็นผู้คอยแนะนำและส่งเสริมความสามารถของนักเรียนในการแสดงความคิดเห็นในการอภิปราย และในการแสดงออกในที่ประชุม ฝึกให้นักเรียนคุ้นเคยกับวิธีการและมารยาทของการประชุม อภิปรายแบบประชาธิปไตย เช่น ใตยกมือเมื่อต้องการจะแสดงความคิดเห็น
4. ฝึกให้นักเรียนรู้จักทำงานเป็นกลุ่ม มีการแบ่งกลุ่ม และการคัดเลือกหัวหน้ากลุ่ม (หรือประธาน) เลขานุการ และตำแหน่งต่าง ๆ มีการประเมินผลงานโดยสมาชิกในกลุ่ม
5. ครูจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของมโนทัศน์ประชาธิปไตยอย่างดี และสามารถนำมาถ่ายทอดให้นักเรียนเข้าใจง่าย พร้อมทั้งสอนในสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นหรือสิ่งที่ใกล้ตัวนักเรียนยิ่งดี จะทำให้นักเรียนเห็นว่าตนนั้นมีความเกี่ยวข้องด้วย
6. การสอนประชาธิปไตยนี้ ครูต้องสอนเพื่อมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน กล่าวคือไม่สอนให้จำเนื้อหาแต่อย่างเดียว การใช้เนื้อหาเพียงเพื่อเป็นแนวทางของการปฏิบัติเท่านั้น ครูต้องมุ่งเสริมสร้างทั้งความรู้ทางทฤษฎีและการปฏิบัติ อันจะนำไปสู่

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมประชาธิปไตยที่พึงประสงค์

7. ครูควรจะศึกษาถึงภูมิหลังของนักเรียนควยว่า บิคามารคามมีการศึกษาระดับใด ฐานะทางเศรษฐกิจเป็นอย่างไร เพราะจะมีผลต่อการเรียนและพฤติกรรมของเด็กได้มากพอสมควร

ข้อเสนอแนะสำหรับสื่อมวลชน

จากผลการวิจัยและการอ้างอิงปรากฏว่า สื่อมวลชนเป็นแหล่งความรู้ทางประชาธิปไตยที่สำคัญที่สุดของนักเรียน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ผู้วิจัยขอเสนอแนะสำหรับสื่อมวลชนดังต่อไปนี้

1. สื่อมวลชนควรถือเป็นหน้าที่หลักในการให้ความรู้ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้องแก่นักเรียน

2. การเสนอหรือวิเคราะห์ข้อมูล ควรจะใช้ความถูกต้องและไม่มีอคติในการวิจารณ์ในสิ่งต่าง ๆ และขอคิดเห็นควรเป็นแนวทางในการพัฒนาความคิดที่ดีแก่นักเรียน

3. หนังสือพิมพ์ควรเสนอข่าวและเรื่องราวที่เป็นจริงและถูกต้อง พร้อมทั้งในค่านี้อาหาของหนังสือพิมพ์ควรจะเป็นทางสร้างสรรค์และให้ความรู้ มากกว่าการโฆษณาหรือการใส่เนื้อหานวนิยายเพื่อให้ผู้อ่านติดใจได้ขายไคมาก ๆ

4. หนังสือพิมพ์ควรมีการเสนอบทความ หรือแง่คิดในการวิเคราะห์การปฏิบัติหรือความประพฤติที่ไม่ถูกต้องของคนไทยในระบอบประชาธิปไตยให้ถูกต้อง เช่นในเรื่องการใช้สิทธิหรือความรับผิดชอบในสังคมของคนไทยบ้าง

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปกครอง

ครอบครัวนับว่าเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักเรียนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะเด็กต้องอาศัยอยู่กับบิดามารดา หรือผู้ปกครองเป็นระยะเวลายาวนานกว่าสถาบันอื่น ๆ ดังนั้นผู้ปกครองควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. บิดามารดาควรให้เด็กรู้สึกเสมอว่า ตนเป็นสมาชิกที่สำคัญคนหนึ่งในบ้าน ให้เด็กรู้จักรับผิดชอบในหน้าที่ ให้เด็กได้มีส่วนร่วมเห็นในกิจกรรมบางอย่างของบ้าน บิดามารดาอย่ามองเด็กว่าเล็กเกินไปที่จะทำงานใด ๆ

2. บิดามารดา หรือผู้ปกครองควรถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานของตน บิดามารดาหรือผู้ปกครอง ไม่ควรหวังพึ่งครูด้านเดียว ทั้งนี้เพราะปัจจุบันครูไม่สามารถตามไปดูแลเด็กได้ทั่วถึง เมื่อเด็กพ้นรั้วโรงเรียนไปแล้ว

3. ผู้ปกครองควรสร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว มีความรักใคร่ปรองดองซึ่งกันและกัน ควรหลีกเลี่ยงการแยกกันอยู่หรือการหย่าร้าง การทะเลาะเบาะแว้งกันภายในครอบครัว เพราะจะทำให้เด็กเห็นบ้านไม่มีความอบอุ่น จะกลายเป็นไม่อยากอยู่บ้านชอบเที่ยวเตรศเพื่อนนอกบ้านได้

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้วิจัยต่อไป

1. ควรจะมีการทำการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติกับพฤติกรรมด้านประชาธิปไตยของนักเรียนโดยเปรียบเทียบระหว่างสวนกลางกับภาคต่าง ๆ ของประเทศให้ครบจะทำให้ได้ข้อมูลที่ดียิ่งขึ้น

2. ควรจะมีการวิจัยพฤติกรรมประชาธิปไตยต่อไปว่า เพราะเหตุใดนักเรียนชายจึงมีพฤติกรรมประชาธิปไตยต่ำกว่านักเรียนหญิง

3. ควรจะมีการศึกษาถึงคะแนนสอบของนักเรียนขณะเรียนว่ามีความสัมพันธ์กับคะแนนมโนทัศน์และพฤติกรรมที่ทำการวิจัยหรือไม่

4. ควรจะมีการศึกษามโนทัศน์และพฤติกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ว่าจะเป็นการดี เพราะเด็กในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายใกล้จะถึงวัยผู้ใหญ่ที่จะเข้าไปรับผิดชอบสังคม